

УДК 37. 091. 3:78(075.8)

**ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович** –  
 доктор педагогічних наук, професор,  
 завідувач кафедри музичного мистецтва і  
 хореографії Центральноукраїнського  
 державного педагогічного університету  
 імені Володимира Винниченка  
<https://orcid.org/0000-0003-2760-275x>  
 e-mail: cherkasov\_2807@ukr.net

**ОРГАНІЗАЦІЯ І ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ  
 В ГАЛУЗІ МУЗИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ  
 (за концепцією О. П. Рудницької)**

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Вивчаючи і узагальнюючи науково-педагогічну спадщину Оксани Петрівни Рудницької ми постійно звертаємося до робіт, у яких науковець обґрунтовує методологію організації та проведення наукових досліджень в галузі музично-педагогічної освіти. О. П. Рудницька перша в музичній педагогіці узагальнила і науково обґрунтувала можливі підходи щодо організації та проведення наукових досліджень з теорії та історії музичної освіти, теорії та методики навчання музики. За такого підходу зосередження уваги на основних положеннях проведення наукового дослідження за концепцією О. П. Рудницької є своєчасним і актуальним.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Аналіз першоджерел підтверджує, що вітчизняними науковцями, з-поміж яких: Г. Артемчук, М. Білуха, А. Болгарський, С. Гончаренко, А. Єріна, Д. Єрін, І. Єрмакова, В. Захожай, В. Ковальчук, М. Кочерган, Ф. Кузін, В. Курило, О. Рудницька, О. Лудченко, Я. Лудченко, О. Олексюк, Т. Примак, О. Пехота, Т. Свистельнікова, А. Філіпенко різною мірою розкрито ті чи ті питання методології наукового дослідження. Тематика нашого наукового пошуку дає змогу усвідомити внесок О. Рудницької в розробку методології наукового дослідження в галузі музично-педагогічної освіти.

**Мета статті** полягає в обґрунтуванні основних підходів до організації та проведення науково-педагогічного дослідження в музично-педагогічній галузі запропонованого О. Рудницькою.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Наприкінці ХХ століття з'являється перший навчально-методичний посібник з основ педагогічних досліджень для студентів вищих навчальних закладів мистецького спрямування. Авторами цього видання стали викладачі музично-педагогічного факультету Київського

національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова О. Рудницька, А. Болгарський, Т. Свистельнікова. Це було перше видання навчально-методичного посібника в системі музично-педагогічної освіти, написаного для студентів напряму підготовки «Музичне мистецтво», які згідно з навчальним планом вивчали курс «Основи наукових досліджень».

У 2005 році видавництво «Навчальна книга – Богдан» (Тернопіль) надрукувало навчальний посібник О. Рудницької «Педагогіка: загальна та мистецька». Варто зазначити, що у цих виданнях О. Рудницька дотримуючись сталих традицій підготовки навчальних посібників, пропонує матеріал, у якому презентовано загальні відомості про педагогічне дослідження, розкриває сутність педагогіки як науки, презентує систему наукових досліджень у педагогічному виші, форми наукового викладу матеріалів дослідження та основні види наукової роботи студентів.

Науково-дослідна діяльність студентів факультетів мистецького спрямування педагогічних навчальних закладів має на меті відтворення наукового та педагогічного потенціалу в галузі професійно-педагогічної та загальної мистецької освіти, трансформацію знань і розробок з музичного мистецтва, хореографії та образотворчого мистецтва в практику роботи вищих навчальних закладів, загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних навчальних закладів мистецького спрямування.

Науково-дослідна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає: здійснення фундаментальних теоретичних, експериментальних та прикладних досліджень у галузі музично-педагогічної та загальної музичної освіти, що проводяться на базі фахових кафедр; розв'язання спільних завдань і збалансування зв'язків навчально-виховного процесу зі студентським науковим середовищем педагогічного університету;

впровадження отриманих результатів дослідження в практику професійно-педагогічної мистецької освіти й масового музичного виховання молоді.

Цілком закономірно, що науково-дослідна діяльність студентів вищих навчальних закладів здійснюється в межах студентського наукового товариства. Студентське наукове товариство в музично-освітній галузі – це творче молодіжне об'єднання, що організується на факультетах мистецького спрямування педагогічних навчальних закладів для залучення студентів та магістрів до науково-дослідної діяльності, узагальнення й поширення досвіду цієї роботи, підвищення якості підготовки та виховання майбутніх учителів музичного мистецтва для загальноосвітніх навчальних закладів та магістрів вищих навчальних закладів.

Основною метою студентського наукового товариства є створення і розвиток сприятливих умов для формування педагогів-музикантів освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавр і магістр інтенсифікацією науково-дослідної роботи, участі їх у фундаментальних та прикладних дослідженнях, що проводяться на фахових кафедрах, а також забезпечення можливості для кожного члена товариства реалізувати своє право й творчий розвиток згідно з його здібностями та потребами.

На факультетах мистецького спрямування студентське наукове товариство діє на добровільних засадах як самостійна громадська організація. У своїй роботі товариство керується принципами гласності, рівноправності, колегіальності, самоврядування, забезпечує взаємозв'язок з навчальним процесом, поглиблює знання студентів із соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін, а також дисциплін професійної та практичної підготовки.

Основними завданнями студентського наукового товариства є: пошук та підтримка молодих талановитих дослідників у студентському середовищі; створення необхідних умов для розвитку наукового й творчого потенціалу майбутніх науковців; стимулювання ініціативи в організації пошукової роботи студентів і магістрів; розвиток креативності мислення і мобільності в тлумаченні наукових фактів й явищ; обмін інформацією зі студентською спільнотою під час виступів на науково-практичних конференціях різних рівнів; організація та розвиток міжнародного наукового та культурного співробітництва; надання допомоги щодо публікації та впровадження в

практику результатів наукового дослідження.

До основних напрямів роботи студентського наукового товариства належать: сприяння створенню студентських наукових об'єднань та стимулювання їхньої діяльності; координація роботи підрозділів, наукових керівників і студентів з удосконалення наукових розробок; інформаційне забезпечення студентів і магістрантів щодо проведення наукових досліджень; організація студентських науково-практичних конференцій, олімпіад та круглих столів з тих чи тих проблем загальної музичної та музично-педагогічної освіти.

З'ясовуючи місце кваліфікаційної роботи в системі професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця, О. Рудницька зазначає, «визначальними орієнтирами дипломних робіт з музично-педагогічної проблематики є цілісна єдність педагогічної, художньо-естетичної і фахово-предметної підготовки майбутнього вчителя музики, що інтегрується в професійно вагомій якості особистості» [2, с. 19].

Визначаючи міждисциплінарні зв'язки в підготовці студентами кваліфікаційної роботи, науковець акцентує увагу на дослідженнях інтеграційного спрямування, де поєднуються різні види мистецтв, а саме: музика, хореографія, образотворче та театральне мистецтво, кіномистецтво з телемистецтвом. Автор наголошує на тому, що «В умовах гуманізації та гуманітаризації освіти важливо зазначити пріоритетність експериментального вивчення впливу мистецтва на формування особистісних якостей учнів, розвиток їхньої духовної культури» [2, с. 25].

Варто зазначити, ще наприкінці ХХ століття О. Рудницька пропонувала розширяти коло наукових досліджень, поєднуючи різні види мистецтва. За такого підходу для написання кваліфікаційної роботи студенти-випускники повинні опанувати методики й знати специфіку кожного виду мистецтв. Крім того, цей напрям вимагав глибоких знань з філософії, педагогіки й психології, теорії і методики викладання музики, хореографії, образотворчого мистецтва, кіномистецтва, театального мистецтва.

Безсумнівно, вивчаючи закономірності й тенденції художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів, студент повинен визначитися з умовами проведення дослідження. Предметом дослідження може бути урок музичного мистецтва чи позакласна робота з певних видів музично-творчої діяльності. «Результат

методичної роботи має вигляд розробленої технології класних або позаурочних занять, – наголошує вчена, – що забезпечує успішне вирішення поставленого завдання і характеризується достатньою ефективністю» [1, с. 204].

Навчально-методичний посібник О. Рудницької «Педагогіка: загальна та мистецька» став першим виданням у галузі вітчизняної музично-педагогічної освіти, у якому з позиції теорії і методики музичної освіти й музичної педагогіки представлено категоріальний апарат, а саме: обґрунтовано об'єкт і предмет дослідження, його мету і завдання, сформульовано гіпотезу, визначено теоретичну і практичну значущість дослідження.

Не залишила автор посібника без уваги й методи дослідження. Серед теоретичних методів вона виділяє метод індукції та дедукції, аналізу і синтезу, порівняння, класифікації, абстрагування та конкретизації та ідеалізації, моделювання та уявного експерименту. До емпіричних методів дослідження відносить такі, як-от: аналіз змісту педагогічної документації та результатів діяльності, педагогічне спостереження, опитування, бесіду, анкетування, тестування, експертну оцінку, педагогічний експеримент та методи кількісної обробки дослідницьких результатів. Крім того, значна увага приділяється статистичним методам науково-педагогічних досліджень.

Не слід забувати, що кожна галузь науки має свої, властиві лише їй методи дослідження. Відповідно до різних видів творчої діяльності спостерігається багатоглибина методів наукового пізнання, які можуть бути класифіковані за певними характеристиками та видами музично-творчої діяльності. Тож цілком закономірно, що методи доцільно розрізняти за духовною (теоретичною) та матеріальною (практичною) діяльністю. Методологія як наука про методи й побудову людської діяльності не може обмежуватися тільки сферою наукового пізнання, вона обов'язково повинна містити сферу практики. У галузі музично-педагогічної освіти це зумовлено різними напрямками музично-творчої та музично-виконавської діяльності, де практичні вміння й навички шліфуються та вдосконалюються на основі ґрунтовних теоретичних знань про закономірності й тенденції розвитку музичного мистецтва. За такої ситуації слушно пам'ятати про інтеграцію та взаємодію теоретичної й практичної складових єдиного процесу створення музично-художнього образу або

сюжету музичного твору.

За своїми зовнішніми і внутрішніми ознаками методи психолого-педагогічного дослідження в музично-освітній галузі характеризуються об'єктивністю, конкретністю, цілеспрямованістю, евристичністю, доцільністю, свідомістю, ґрунтовністю тощо. Вони позитивно впливають на зміст та якісні характеристики експериментальної діяльності, а їхнє використання залежить від індивідуальної психолого-педагогічної підготовки експериментатора, його світогляду та особистісного художньо-інтелектуального мислення.

Варто зазначити, що згідно із зовнішніми та внутрішніми ознаками методи психолого-педагогічного дослідження цілком доцільно згрупувати за призначенням, а саме: збирання фактологічного матеріалу, його теоретичної інтерпретації, аналіз змісту педагогічної документації та програм концертних виступів, педагогічне спостереження, спрямоване перетворення; в іншому разі – методи діагностики, моделювання, пояснення, прогнозування, порівняння, корекції, абстрагування та конкретизації, статистичної обробки матеріалу тощо.

Натомість найпоширенішим у науковому музично-освітньому середовищі, зокрема і в психолого-педагогічних дослідженнях, вважається групування методів наукового пошуку на емпіричні й теоретичні.

Окремо автор навчально-методичного посібника презентує завершальний етап дослідницької роботи, а саме: літературне оформлення тексту й підготовка до захисту й захист наукової роботи. У цих розділах читач може отримати достовірну і послідовну інформацію, яка дає цілісне уявлення про процедуру презентації результатів наукового пошуку.

Окремим розділом представлено написання кваліфікаційних робіт. Чільне місце О. Рудницька відводить підготовці наукових робіт з історії музичної педагогіки та теорії і методики музичної освіти. Обґрунтовуючи джерельну базу історико-педагогічних досліджень, автор зазначає, «Джерельна база історико-педагогічних досліджень охоплює величезний масив матеріалів різних епох – від перших літописів до сучасних праць, які зберігаються, як правило, в архівних сховищах» [1, с. 211]. Крім архівних джерел, історико-педагогічні дослідження ґрунтуються на довідкових виданнях, з-поміж яких: універсальні енциклопедії, галузеві енциклопедії,

довідники, словники. Автор також пропонує методику роботи над архівними документами та розкриває сутність основних етапів історико-педагогічного дослідження. Серед них доцільно виділити наступні: «вибір теми, формулювання наукового апарату; пошук інформації у перспективній бібліографії; пошук інформації у ретроспективній бібліографії; аналіз історичних джерел з теми дослідження; тлумачення матеріалів минулого з позицій сучасних історичних знань; оцінка вагомості отриманих результатів дослідження для подальшого розвитку педагогічних знань, можливостей їхнього практичного використання» [1, с. 217].

Наукову цінність для студентів вищих навчальних закладів мистецького спрямування має матеріал, у якому дописувач, урахувавши специфіку підготовки фахівців на музично-педагогічних та мистецьких факультетах педагогічних університетів, пропонує методичні поради щодо виконання кваліфікаційних робіт з методики музичного виховання. «Основні завдання дослідної роботи з методики музичного виховання полягають у виявленні ефективних засобів реалізації на практиці виховних можливостей музичного мистецтва» [1, с. 293], – наголошує О. Рудницька. Вона також пропонує орієнтовний перелік питань, які можуть бути використані при виборі теми кваліфікаційної роботи з теорії і методики музичної освіти або методики музичного виховання.

І врешті-решт, О. Рудницька пропонує авторську програму з курсу «Основні педагогічних досліджень» для студентів, майбутніх учителів музики загальноосвітніх шкіл. Курс розраховано на 26 годин і містить теми, з-поміж яких: педагогіка як наука і мистецтво; категоріальний апарат наукових досліджень; принципи дослідження; вимоги до педагогічних досліджень; емпіричні методи досліджень; теоретичні методи досліджень; кількісна обробка дослідницьких результатів; робота над науковою літературою; оформлення результатів наукового дослідження.

**Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок.** З огляду на сказане слушно зазначити, що обґрунтування О. Рудницькою методології наукового дослідження в музично-освітній галузі уможливить майбутнім науковцям усвідомлено провести і узагальнити історико-педагогічне чи науково-експериментальне дослідження в галузі музичної педагогіки та теорії і методики музичної освіти. Враховуючи специфіку музичного мистецтва

і музично-педагогічної діяльності учасники студентських наукових товариств своїми дослідженнями сприяють підвищенню ефективності художньо-естетичного виховання і професійно-педагогічного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва. Перспективи подальших наукових розвідок в галузі музичної педагогіки і музично-педагогічної освіти мають бути пов'язані з організацією і проведенням науково-дослідної роботи засобом інтеграції різних видів мистецтв, необхідних для наповнення змісту уроків музичного мистецтва в загальноосвітніх навчальних закладах.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2005. – 360 с.
2. Рудницька О. П., Болгарський А. Г., Свистельнікова Т. Ю. Основи педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник / О. П. Рудницька, А. Г. Болгарський, Т. Ю. Свистельнікова. – К.: 1998. – 143 с.
3. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти. Навч. методичний посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль. Навчальна книга. «Богдан». 201. – 620 с.
4. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навч. посіб / Володимир Черкасов. – К.: ВЦ «Академія», 2016 – 240 с. – (Серія «Альма-матер»)
5. Черкасов В. Ф. Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі: [підручник] / Володимир Черкасов – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, Харків: ФОП Озеров, 2017. – 316 с.

#### REFERENCES

1. Rudnizka, O. P. (2005). *Pedagogica: zagalna ta mistezka*. [Pedagogy: general and artistic]. Ternopil. Navchalna kniga – Bogdan.
2. Rudnizka, O. P., Bolgarskiy, A. G., Svi-stelnikova, T. V. (1998). *Osnovi pedagogichnih doslidgen: navchalno-metodichniy posibnik*. [Fundamentals of pedagogical research: educational and methodical manual]. Kiyv.
3. Rostovs'kyy, O. Ya. (2011). *Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity*. [Theory and methodology of music education]. Navch.-metod. posibnyk. – Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan.
4. Cherkasov, V. F. (2016). *Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity*. [Theory and methodology of music education]. Navch. posib / Volodymyr Cherkasov. Kyiv : VTs «Akademiya». – (Seriya «Al'ma-mater»)
5. Cherkasov, V. F. (2017). *Osnovi naukovih doslidgen u muzichno-osvitniy galuzi*. [Fundamentals of scientific research in the musical-educational field]. Navch. posib. Harkov.

**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА**

**ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

*Наукові інтереси:* становлення і розвиток мистецької освіти в Україні, теорія і методика викладання мистецьких дисциплін.

**INFORMATION ABOUT THE AUTHOR**

**CHERKASOV Volodimer Fedorovich** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Department of Musical Art and Choreography of Centralukrainian Volodymyr Vinnichenko State Pedagogical University.

*Circle of scientific interests:* the formation and development of artistic education in Ukraine, the theory and methodology of teaching artistic disciplines.

*Стаття надійшла до редакції 19.04.2019 р.*

УДК 378.016:72/77(075.8)

**ШЕВНЮК Олена Леонідівна** –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Reasercher ID Q-8175-2018  
<https://orcid.org/0000-0002-3247-2374>  
 e-mail: shevol@i.ua

**ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ (СКАНДИНАВСЬКИЙ ДОСВІД)**

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Процес інтеграції вітчизняної вищої освіти в європейську систему професійного навчання вимагає уваги не стільки до її зовнішніх структур і ознак, скільки до самого змісту освітніх програм зарубіжних навчальних закладів. Останній, а не формально представлені у документах випускників кредити та модулі, забезпечує мобільність наших випускників на світовому інтегрованому ринку праці. Тому закономірною уявляється увага до освоєння змістовного наповнення процесу підготовки, зокрема, магістрів художньої освіти. З цієї точки зору цікавим є досвід їх підготовки у скандинавських країнах, опанований автором під час відвідин Хельсинського університету мистецтва і дизайну (Фінляндія), Королівської Академії мистецтв і Кунстфеку (Стокгольм, Швеція).

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Зміст підготовки майбутніх художників-педагогів у освітніх програмах зарубіжних навчальних закладів практично не досліджувався вітчизняними науковцями та практиками. Частково заявлена проблема відображена у наших дослідженнях аксіологічного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва [2]. Так, зокрема, нами було виокремлено провідні тенденції європейського досвіду навчання педагогів-художників, здійснено критичний аналіз його

сучасного спрямування. У статті І. Руденко [1] побіжно представлено практичний доробок зарубіжних педагогів вищих закладів освіти на основі компаративного аналізу із вітчизняними надбаннями. Спеціальне дослідження О. В. Сови [3] сфокусувало заявлену проблему на пленерну підготовку студентів як фактор формування їх креативного мислення рядом ефективних зарубіжних методик навчання. Проте у цілому проблема підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва у досвіді європейських вищих навчальних закладів залишилася поза увагою дослідників і практиків.

**Метою статті** є конкретизація змісту магістерської підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва в умовах євроінтеграційних процесів з урахуванням позитивного досвіду скандинавських країн.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Мистецькі університети скандинавських країн представляють на європейському рівні інноваційні умови для навчання, творчості та високотехнологічних досліджень. Як динамічні інституції вони є лідерами міждисциплінарних досліджень у галузі мистецтва, художньої освіти, дизайну, візуальної та медійної культури. Система підготовки фахівців з художньої освіти у Скандинавії функціонує з початку ХХ ст. у структурі вищих художніх навчальних закладів, оскільки педагогічні знання, уміння